

ADAPTAREA TEXTELOR CURRICULARE PRIN PROCEDEE MULTIMODALE - PROGRAMUL WIDGIT

Prof. psihopedagog TRÂNCA RAMONA
Liceul Tehnologic Special pentru Deficienți de Auz Cluj-Napoca

Se vorbește mult, în ultimii ani, de asigurarea și promovarea egalității de șanse și acces pentru toți în toate mediile socio-economice, culturale și educaționale de care dispune societatea. Dobândirea competențelor-cheie se încadrează în principiile de egalitate și acces pentru toți. Competențele reprezintă un pachet transferabil și multifuncțional de cunoștințe, deprinderi și atitudini de care au nevoie toți indivizii pentru împlinirea și dezvoltarea personală, pentru incluziune socială și inserție profesională. În viața urbană contemporană, scrisul și cititul sunt abilități fundamentale, mai cu seamă acum, când trăim într-o eră în care informația circulă peste tot în formă scrisă: cărți, afișe, telefoane mobile, rețele sociale, mijloace de informare în formă tipărită fie pe un suport de hârtie fie pe un device electronic. Astfel, citirea devine o cale de acces la informații și cunoștințe, dar numai atunci când aceasta atinge nivelul de literație funcțională. Progresul în privința cunoștințelor, a deprinderilor sociale și a dezvoltării emoționale depind foarte mult de dezvoltarea lingvistică.

Criză sanitară care ne-a luat pe toți prin surprindere, a reiterat, dacă mai era nevoie, inegalitățile cu care se confruntă persoanele cu deficiențe senzoriale. Nu doar că nu există suficiente mijloace tehnice necesare educației ancorate vremurilor actuale, dar nu există nici strategii curriculare generale care să contracareze barierele lingvistice și de acces la conținuturile învățării. Comunicarea alternativă, fie prin limba semnelor, fie prin cea totală, are valențe imagistice ceea ce susține procesualitatea gândirii în imagini. Aceste forme de limbaj nu sunt analog al limbii orale, astfel copiii întâmpină dificultăți în dezvoltarea limbajului scris, în comprehensiunea regulilor gramaticale, morfologice ale acestuia. Conținuturile, în forma lor prezentată pe suporturile curriculare conțin un volum ideatic greu de pătruns pentru elevul care nu deține un registru lingvistic suficient care să-i asigure accesul nemijlocit.

În experiența mea de psihopedagog într-o școală pentru elevi cu dizabilitate auditivă m-am lovit, adesea, de imposibilitatea transmiterii unor cunoștințe așa cum sunt ele gândite pentru cei valizi. De multe ori, abilitățile mele de interpret în limba semnelor nu erau suficiente, identificam nevoia prezentării acestor conținuturi adaptate într-o formă augmentată care să comporte premisele receptării și învățării eficiente. În condițiile în care elevii mici cu dizabilitate auditivă prezintă un decalaj în achiziția limbajului verbal în comparație cu convârștii lor, formarea abilităților de scris-citit, stimularea lecturii și dezvoltarea abilităților de recepționare a mesajului scris au reprezentat o provocare permanentă. Am fost nevoită, de-a lungul anilor, să găsesc soluții, să elaborez diverse strategii, metode și instrumente didactice pentru a facilita sau media recepția limbajului scris. Specific pentru elevul cu dizabilitate auditivă care intră în școală este aceea că deține un fond lexical redus apelează la imitarea mecanică a limbajului celor din jur și la clișee verbale. Aceste lacune verbale influențează negativ procesul însușirii abilităților de scris-citit, de formare a limbajului scris, de înțelegere a mesajului transmis în forma lui scrisă. Determină, de asemenea, o stereotipie în exprimare, dar mai cu seamă în citirea unor texte. Tipic elevului aflat în perioada abecedară și postabecedară este aceea de a fi preocupat în deslușirea fonetică a materialului de citi, adică citirea pe litere fără semnificație atribuită formelor lexicale întâlnite. Astfel, elevul angrenat în activitatea de citire realizează doar o „*cvazi-lecturare*” deoarece nu reușește să atingă un nivel de comprehensiune a celor citite care să-i asigure o interpretare reală, un demers care să dovedească înțelegerea mesajului vehiculat. Atunci când are loc analiza celor citite, se limitează la șabloane de căutare prin identificare cuvintelor bazându-se

pe marcatorii adverbiali de timp, loc sau pronume (Când? Unde? Cine?). Aceste neajunsuri afectează și dezvoltarea abilităților de exprimare în scris. Răspunsurile scrise la întrebările ce verifică receptarea mesajului, a ideilor vehiculate în text se realizează după pattern-uri prestabilite precum: a) cautarea informației în text bazându-se pe cuvintele pe care le utilizează frecvent și cu care operează (substantive comune: *casă, familie, copil, fată, om*, etc; verbe uzuale: *este, am, merge, doare, bate, scrie, știe*, etc; adjective simple: *mare, mic, frumos, urât, cuminte, rău*; nume proprii cunoscute); b) identificarea marcatorului adverbial apoi, redarea cuvintelor din întrebare într-o ordine inversă fără modificări morfo-lexico-gramaticale, propoziția încheindu-se cu cuvântul care reprezintă indicatorul marcatorului (titlul, locul, timpul, nume propriu).

De exemplu, dacă se cere să se identifice personajele întâmplării printr-o întrebare de tipul: *Cine sunt cei care au fugit în pădure?* Elevul va identifica numele proprii și va răspunde după un șablon pre învățat: *Pădure în fugit au care cei sunt Ioana și Matei.*

Dificultățile devin mai complexe atunci când sunt studiate texte din literatura universală, unde elevii nu pot asocia caracteristicile umane cu numele proprii. Adică, dacă personajul este *Maria*, se va ști că este o fată, dar dacă personajul este *Charlie*, nu va ști că el este un băiat.

Toate aceste dificultăți și neajunsuri ne obligă să căutăm strategii de adaptare curriculară a textelor din manualele de limba română care să conducă la o eficientizare a lecturii, a analizei și a comprehensiunii materialului citit de către elevii cu dizabilitate auditivă. Actualul context face tot mai des apel la *e_comunicare* și la *e_learning*, tendințe preluate și în comunicarea alternativă și multimodală cu elevii ce prezintă dificultăți în utilizarea limbajului verbal. Un astfel de instrument este softului Widgit.

De 4 ani, în calitate de profesor psihopedagog la Liceul Tehnologic Special pentru Deficienți de Auz Cluj-Napoca, folosesc această aplicație ca metodă alternativă și augmentativă de comunicare. Fiecare text prezentat în manualul de Comunicare în Limba Română/Limba și Literatura Română este trecut printr-un proces de adaptare prin redimensionare, simplificare și dublarea literației cu simbolurile grafice furnizate de aplicația Widgit-SymWriter.

Aplicația Widgit, reprezintă un software de suport pentru limbajul scris și comunicare utilizând etichetări și simbolizarea grafică. Este un program cu ajutorul căruia se poate crea suporturi vizuale ale textelor scrise. Simbolurile Widgit sunt dezvoltate, în special, pentru a susține literația prin simboluri, indicând semnificația unui cuvânt, concept, expresie, permițând astfel, vizualizarea noțiunilor. Simbolurile Widgit sunt desenate simplu într-o manieră clară și concisă, are o adresabilitate mare acoperind o gamă largă de domenii, astfel încât utilizatorii pot fi de toate vârstele și cu diferite tipuri de abilități (Widgit Guide to Good Symbol Content, 2018). Simbolurile din acest soft asigură accesibilizarea textului scris, oferind cititorilor cu diferite nivele de competențe acces la informații. Aplicația este special concepută pentru prezentarea mesajului în scris, astfel utilizatorii își pot forma și dezvolta abilitățile independente de citire și scriere. Simbolurile Widgit au structuri clare, având reguli simple de construcție care sprijină utilizatorii în recunoașterea lor (www.widgit.com).

Seturile de simboluri Widgit conțin peste 18.000 de simboluri pentru varianta în limba engleză și au trei nivele de complexitate (Șerban & Hathazi, 2020). Primul nivel conține simboluri care reprezintă clar conceptele pe care le ilustrează, existând o corespondență directă, cu grad înalt de iconicitate. Cititorul, în acest caz, nu are nevoie de context pentru a înțelege semnificația noțiunilor. Al doilea nivel presupune un grad mai mare de conceptualizare, simbolurile trebuie cunoscute, conceptele fiind înțelese doar în relație unele cu altele. Astfel de concepte sunt locuțiunile, categoriile lexicale simple (de exemplu: mai mult, animale domestice, în spate, în jos etc.) Aceste simboluri dacă ar fi prezentate izolat și-ar schimba sensul sau ar fi dificil de înțeles. Doar fiind prezente în relație unele cu altele îl ajută pe cititor să identifice înțelesul

chiar dacă nu cunoaște cuvintele. Al treilea nivel se referă la acele simboluri care nu au sens percepute izolat, acestea sunt de regulă prepozițiile, conjuncțiile și determinanții (și, de, cu, dacă, etc). Sensul acestor simboluri trebuie învățate. A patra categorie de simboluri este cea a marcatorelor sintactici reprezentate prin ilustrații negre sau gri și care fac parte integrantă dintr-un simbol cum sunt: gradele de comparație (de exemplu *cel mai*- este reprezentat prin simbolul cuvântului *mai* cu două semne de exclamare); timpul verbelor (simbolul ce reprezintă acțiunea la timpul trecut este însoțit cu o săgeată așezată deasupra simbolului cu direcția spre stânga, iar pentru a simboliza timpul viitor săgeata apare cu vârful îndreptat spre dreapta), pluralul substantivelor (simbolurile ce reprezintă cuvintele sunt însoțite cu două semne de plus). În procesul de simbolizare a conținutului scris trebuie respectate anumite reguli de bază (Widgit Guide to Good Symbol Content, 2018, pag. 25-26) care țin de așezarea simbolurilor între rândurile de text, respectiv respectarea unor distanțe între rânduri astfel încât să nu producă confuzii, dat fiind faptul că programul permite însoțirea textului cu simboluri așezate deasupra sau dedesubtul scrisului, de numărul de simboluri într-un rând, de așezarea semnelor de punctuație etc.

Software-ul Widgit conține diferite tipuri de produse. Unul din categoria produselor din suita Widgit este programul SymWriter. Acesta este un instrument care permite crearea unor documente de text și simboluri cu grade diferite de complexitate. Cunoscut înainte ca fiind Simbolurile Rebus Widgit, ele au o structură clară și schematică pentru majoritatea vocabularului, proiectate să aibă minimul de detalii pentru a reduce confuzia vizuală a paginii. Deține, totodată, o serie de marcatori gramaticali opționali ce susțin scriitorii în procesul lor de dezvoltare a abilităților de scris-citit. În timp ce multe simboluri sunt recunoscute imediat de oricine, altele trebuie învățate pentru a deprinde sensul lor și a le folosi adecvat. SymWriter este un procesor de text sprijinit de simboluri, pe care orice utilizator, indiferent de nivelul abilităților de scris-citit îl poate folosi pentru a crea texte. Utilizatorii folosesc aplicația în format electronic, semnificația cuvintelor apar în timpul tastării, facilitând astfel accesul la un vocabular nou sau avansat. Varianta în limba română conține peste 1000 de simboluri care acoperă peste 40.000 de cuvinte. Instrumentul permite selectarea textului, a simbolurilor și a imaginilor atunci când se dorește scrierea, indiferent dacă scrierea este corectă sau nu (www.widgit.com). Simbolurile se generează automat atât pe pagina de scris cât și într-o casetă în partea dreaptă a ecranului unde pot apărea mai multe variante de simboluri astfel încât cititorul/scriitorul poate selecta imaginea potrivită contextului (de exemplu pentru cuvinte cu sensuri diferite). Programul permite scrierea cu sau fără însoțire cu simboluri sau utilizare simbolurilor selectiv pentru anumite noțiuni, concepte. Elevul, însă are permanent posibilitatea să vizualizeze simbolul unui cuvânt în caseta din dreapta, chiar dacă textul scris este în varianta fără simbol. Această funcție permite utilizarea în contexte educaționale diverse în funcție de gradul de iconicitate al limbajului educatului, totodată permite procesul gradual de renunțare la comunicarea iconică.

Astfel, aplicația Widgit-SymWriter este un instrument util în adaptarea curriculară a textelor literare sau nonliterare din manualele școlare, dar poate fi util și în crearea de materiale de sprijin în terapia și dezvoltarea limbajului elevilor cu dizabilitate auditivă. Programul permite utilizarea în diferite etape de dezvoltare a competențelor de scris-citit începând de la simpla asociere cuvânt-imagine pentru a facilita înțelegerea conceptului prin perceperea vizual-ionică a sensului reprezentat prin imagine-simbol. În cazul elevilor deficienți de auz acest suportul asigură ancore vizuale pentru fixarea corespondenței dintre cuvânt și obiectul denumit. De asemenea, imaginea are un nivel de abstractizare ce precedă cuvântul scris și vorbit.

ANEXA

Adaptare fragment din textul *Iarna*, după Mihail Sadoveanu (manualul de *Comunicare în Limba Română*, clasa a II-a, editura Editura DP, București 2018)

Iarna
Adaptare după Mihail Sadoveanu

← o iarnă cu multă zăpadă. Pârâul ← era înghețat.

Eu mă bucuram de prima mea vacanță de iarnă.

L-am rugat pe nenea Irimia să-mi facă o săniuță. Bătrânul Irimia a cioplit o sanie grozavă.

Ne-am dat cu săniile în jos spre vale rând pe rând. Toți strigam de bucurie.

Eu, **Matei**, fratele meu și cu băieții am pornit spre deal. **Vasile**, mi-a arăta cum să conduc

sania.

- **Tudoriță**, folosește călcâiele. Așa sania alunecă mai repede! Îmi spuse **Vasile**

Săniuța aluneca repede ca un fulger.

BIBLIOGRAFIE

1. Șerban, L.I., & Hathazi, A. (2020) *Utilizarea simbolurilor WIDGIT în dezvoltarea comunicării la copiii cu dizabilități de auz și dizabilități senzoriale multiple*. Revista Română de Tulburări de limbaj și comunicare, Vol VI, nr.1
2. https://www.widgit.com/support-docs/ro/symwriter/ro_symwriter_manual.pdf
3. <https://www.widgit.com/about-symbols/good-symbol-content/Guide-to-Good-Symbol-Content.pdf>